

*Драган Ж. Марковић**

ПЕРСПЕКТИВЕ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ У УСЛОВИМА ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ**

Сажетак

У раду се констатује да се са глобалном централизацијом врши и локална децентрализација власти као претпоставка суштинске демократизације. Уз све могуће отпоре, процес суштинске демократизације већ поодавно тече. Закључује се: да у развијеним државама стварна политичка моћ све више прелази на градове, насеља и суседства; да моћ поступно, али сигурно прелази с изабраних заступника на бираче који путем локалних иницијатива и референдума одлучују о најважнијим питањима, док национални политички избори побуђују све мањи интерес; да док се под утицајем савремених токова друштвене репродукције у развијеним земљама одвијају процеси децентрализације, у неразвијеним земљама политичка власт се централизује под притиском глобалних сила да би била подложнија њиховом утицају.

Кључне речи: локална самоуправа, глобализација, децентрализација, демократизација, демократски капацитети.

Агресивне тежње колонизаторске глобализације прете да сатру и локалну самоуправу и национални суверенитет. На удару је локална самоуправа колонијалних метропола,

* Научни саветник, Институт за политичке студије, Београд.

** Овај рад је настао као резултат рада на пројекту бр. 179009, а који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

где јача антиглобалистички покрет, који би могао прерасти у глобални планетарни покрет да би се погубној глобализацији успешно супротставио.

Данас су на светској позорници жестоко супротстављена два екстремна покрета глобализације и локализације. Међусобно супротстављене тенденције глобализације и локализације су заправо нераздвојни полови капиталистичке репродукције. Капитал се репродукује тако што кружи од центра ка периферији и од периферије ка центру. Инвестира се на разним странама где се налазе природни ресурси и радна снага, увећава се и поново враћа том полазишту, тако да делује као глобализујућа снага. Процес капиталистичке глобализације текао је најпре од локалног ка националном нивоу. Национална државна заједница заправо је настала као облик капиталистичке интеграције и глобализације. Прескакање капитала преко националних граница довело је процес капиталистичке глобализације до планетарног нивоа. „Међународно кретање капитала један је од основних генератора планетарне глобализације“.¹

Иако је капитализам „почев од најранијег доба своје континуалне егзистенције превазилазио поједине земље и области“,² сматра се да планетарна глобализација почиње с европеизацијом, којом је „читаво човечанство доведено у узајамни додир“, са чиме је „европска цивилизација постала подлогом свјетске цивилизације“.³ Европеизацијом је Планета глобализована и поларизована на центар и периферију, а капитализам је „тако отпочео егзистенцију као дијалектичко јединство аутономног центра и зависне периферије“.⁴ Неразвијена и зависна периферија претворена је у локална изворишта а развијене метрополе у централна стецишта светског капитала. Ни „огромни напори усмерени ка развоју Трећег света после Другог светског рата нису били мотивисани чисто филантропским мотивима, већ и потребом да се он уведе у трговински систем Запада како би западни производи и

1 Веселин Драшковић, *Контрасти глобализације*, Економика, Београд, Факултет за поморство, Котор, 2002, стр. 49.

2 Paul Sweezy, прилог у зборнику *Светски капиталистички систем*, приредили Душан Пирец и Миомир Јакшић, Економика, Београд, 1987, стр. 181.

3 *Повијест свијета*, група аутора, Напријед, Загреб, 1977, стр. 422.

4 Paul Sweezy, исто, стр. 182.

услуге добили шире тржиште, а западна индустрија добила извор јефтине радне снаге и сировина“.⁵

Метрополе свим силама настоје да што чвршће вежу неразвијене за себе и да их интегришу у глобални систем. „Запад покушава да економију незападних држава интегрише у глобални економски систем којим доминира“.⁶ Амерички монополи „све више подстичу процес интеграције између метрополе и сателита“.⁷ Земље источне Европе интегришу се у американизирану Европску Унију а тврди се да је „трансатлантска Европа“ и „руска једина реална геостратешка опција“.⁸

Преко транснационалних корпорација врши се све тешња интеграција и неразвијених и развијених земаља, те њихових привредних субјеката са глобалистичким финансијским токовима. „Постојало је двоструко кретање, с једне стране ка формирању финансијских конгломерата и брокера с изузетним глобалним утицајем, а с друге убрзано умножавање и децентрализовање финансијских активности и токова стварањем сасвим нових финансијских средстава и тржишта“.⁹ И „ако су се главне корпорације већином отргле од својих националних корена, то је чак још тачније за систем међународних финансија, који је мобилан, ради даноноћно, прелази границе у лову на профит“.¹⁰

Најмоћније земље, директно или преко својих корпорација, држе под својом контролом цео свет. Последњих година 20. века „велике силе преузимају контролу над Земљом у све већем степену“, која се „већ огледа у глобалним банкарским менаџерима великих међународних компанија који представљају заједничке изворе олигархија најбогатијих земаља које су случајно и најмоћније“.¹¹

5 *Глобализација* (Едвард Голдсмит), зборник, Слио, Београд, 2003, стр. 256.

6 Семјуел П. Хантингтон, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 1998, стр. 2304.

7 *Промјене у савременом развијеном капитализму* (Андре Гундер Франк), Комунист, књ. 2, стр. 168.

8 Збигњев Бжежински, *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 1999, стр. 112.

9 David Harvey, *From Fordism to flexible accumulation in The conditions of Postmodernity*, Blackwell, Cambridge, 1996.

10 Пол Кенеди, *Припрема за 21. век*, Службени лист, Београд, 1997, стр. 71.

11 Цереми Фокс, *Чомски и глобализација* (навод Хобсбаума), IPEsotheria, Београд, 2003, стр. 53-54.

Централистичке и глобалистичке тенденције протежу се са националног нивоа и на планетарни ниво. Иако се за-снима на дубинским економским тенденцијама, тај процес се не одвија стихијски. „Глобализација је строго програмира-на и усмјеравана од стране најразвијенијих држава, највећих трансационалних корпорација и моћних свјетских финансиј-ских средстава, у циљу обезбјеђења пословног континуитета, ширења и извлачења што већих профита“.¹²

Програмирање глобализације није, међутим, резултат равноправног договора најмоћнијих држава већ њиховог ме-ђусобног ривалства и борбе за примат на светској позорници. У тој борби увек предњачи једна, економски најмоћнија сила што чини да је моноцентричност „битна одлика трансацио-налног капиталистичког развојног модела“.¹³ У „центру при-вреде – света увек се, заиста, смешта једна јака, агресивна, привилегована, вансеријска држава, која је динамична и од које сви страхују и истовремено јој се диве. То је већ случај Млетака у 15. веку, Холандије у 17. веку, Енглеске у 18. па и 19. веку, а Сједињених Држава данас“.¹⁴

Не само што Сједињене Државе настоје да владају це-лим светом, него то покушавају и поједине трансационалне корпорације, па и појединачни светски моћници. Глобали-стичке тежње се јављају у главама моћних појединаца који су опседнути жељом да господаре целим светом. „Глобални капитализам је углавном фокусиран на жеље привилегова-них појединаца пре него на добробит заједнице у целини“,¹⁵ и „један врло мали сегмент јако богатих на самом врху шам-пањске чаше створио је апатридску алијансу која *глобални интерес* изједначава са личним и комерцијалним интереси-ма својих чланова“.¹⁶

Амерички моћници су промовисали глобалистичке им-перијалистичке амбиције Америке наступајући у њено име. Председник Труман је најављивао да су Сједињене Америчке

12 Веселин Драшковић, цитирани рад, стр. 21.

13 др Богдан Илић и др., *Политичка економија*, III издање, Савремена админи-страција, Београд, 1995, стр. 673.

14 Фернанд Брандер, прилог у зборнику Пиреца и Јакшића *Светски капитали-стички систем*, Економика, Београд, 1987, стр. 90.

15 Цереми Фокс, цитирани рад, стр. 35

16 *Глобализација* (Дејвид С. Кортен), Сію, исто, стр. 34.

Државе као најјача сила дужне да преузму руковођење целим светом, а „основна, доминантна и најопштија одлика међународне концепције Никсон-Кисинџерове и Форд-Кисинџерове администрације била је изграђивање једног глобалног међународног система и поретка“.¹⁷ Реган је наговештавао „нацију која поуздано жели да преузме вођство ка неспутаним достигнућима новог доба“, а Џорџ Буш 1989. године уверавао јавност да ће извршити мисију остварења „једног бескрајног, дугог сна и хиљаду тачака светлости“.¹⁸

Америка је, по националном саставу, предодређена да буде покретач интернационалне глобализације јер је већ по свом демографском бићу интернационална. Она је „земља имиграната“, који „немају заједничке *партије*, већ прије много различитих – мноштво отаџбина (или домовина)“.¹⁹

Док је унутарњих резерви било у изобиљу, Америка није много марила за остали свет. Кад су те резерве почеле да се исцрпљују Американци су целокупну међународну активност подредили једном основном циљу: да приграбе што више туђих ресурса за себе. То је и основни приступ и у стварању новог светског поретка. „Оно што САД траже јесте економски поредак у складу са њиховим интересима“ и „општа окосница свјетског поретка била је да се створи облик либералног интернационализма који чува интересе инвеститора САД“. Још „у раном периоду послје Другог свјетског рата планери САД су се надали да ће да организују већи дио, ако не и читав свијет, у складу са схваћеним потребама привреде САД“.²⁰

Нови светски поредак Сједињене Државе су градиле по узору на сопствени поредак. „Америчка супремација је произвела нови међународни поредак који није само пресликао, већ је и институционализовао у иностранству многе облике самог америчког система“, па се „америчка глобална моћ спроводи преко глобалног система који је искључиво пројек-

17 др Душан Николић, *САД - Стратегија доминације*, Радничка штампа, Београд, 1985, стр. 15.

18 Erpperson Ralph, *Нови светски поредак*, BasketBam, Београд, 1993, стр. 216.

19 Мајкл Волцер, *Американизам – шта је то*, ЦИД, Подгорица, 2001, стр. 20 и 21.

20 Ноам Чомски, *Контролисана демократија*, ЦИД, Подгорица, 1999, стр. 317, 88. и 126.

тован од стране Америке тако да одсликава унутрашње америчко искуство“.²¹

На америчку иницијативу и по америчком моделу створане су готово све светске институције. Сједињене Државе су иницирале и оснивање прве глобалистичке организације – Лиге народа (1919. године) иако јој нису приступиле, али су не само иницијатор него и главни организатор Организације Уједињених Нација. Иницијатива је покренута 1941. године Атлантском повељом којом су наговештене економско-политичке основе међународних односа у оквиру ОУН.

Нормативни поредак ОУН подређен је интересима великих сила пре свега САД. Уједињене нације „функционишу данас зато што (мање- више) чине оно што Вашингтон жели“.²² САД су најчешће користиле право вета чиме су спречавале сваку значајнију одлуку Савета безбедности која им није одговарала. „САД су жељеле да ствари испадну онакве као што су се десиле и радиле су на томе да се ово постигне“, па је и „Стејт Департмент желио да се УН покажу неефикасним у било којој мјери коју предузму“ мимо његове воље.²³ Многе одлуке које су САД донеле самостално или преко органа и организација УН, у директној су супротности са прокламованим начелима Повеље УН која су „током година, од 1945. године била често погажена, а инструменти повремено игнорисани или погрешно коришћени... Племенита визија света без рата, неправди и сиромаштва остала је, нажалост, неостварени циљ међународне заједнице“.²⁴

Основне полуге глобализације су међународне економске организације, у првом реду Међународни монетарни фонд и Светска банка, који су „у стварности по јаком америчком доминацијом“²⁵ и представљају „део истог тркалишта Трезора САД“.²⁶ У обе организације број гласова одређује се према уложеном капиталу, па САД са највећим улогом

21 Збигњев Бжежински, цитирани рад, стр. 31. и 28.

22 Ноам Чомски, *Контролисана демократија*, исто, стр. 261.

23 Амбасадор САД у УН Мојнихон, навод Чомског *Контролисана демократија*, исто, стр. 361.

24 *Уједињене нације данас – 1984.*, Уједињене нације, материјал за предаваче, стр. 3. и 4.

25 Збигњев Бжежински, цитирани рад, стр. 31.

26 Џозеф Е. Стиглиц, *Противречности глобализације*, SBM-х, Београд, 2002, стр. 93.

поседују више гласова него све неразвијене земље заједно, а за одлучивање о кључним питањима обезбедиле су и статутарно право вета.²⁷

Пошто су у служби Вашингтона, ММФ и Светска банка практично функционишу као монетарне агенције САД, које се понашају као светска влада „новог империјалног доба“.²⁸ Њихови званичници „често имају моћ да мењају трговинску политику једне државе, њену фискалну политику, потребе цивилне службе, здравствену заштиту, еколошке прописе, енергетску политику, кретање становништва, правила о снабдевању и буџетску политику“.²⁹ Претварајући међународне институције у своје трансмисије, „Америка је успоставила *de facto* светску владу која дејствује углавном у тајности, подрива и игнорише законито изабрана тела као што су Међународни суд и Организација Уједињених нација, и тако врши контролу великог дела света“.³⁰

Успостављен је „нови „глобални поредак“ као модел тоталитарног, до апсурда банализованог и утопијског (нео) либералног интернационализма, при чему се нација ставља у други план“.³¹ Интенција је глобализације у дерегулацији и либерализацији, јер су „либерална тржишта и системи обично отворени, имају лакши приступ, већу транспарентност цена и информација“.³² Циљ глобалистичке дерегулације је да „интервенције државе буду искључене (кроз порезе и контролу). Тржишта би требало да буду дерегулисана државне контроле, „ослобођена“ и остављена да им се пронађе њихова сопствена инстанца“ јер су „порези и други облици државне контроле чисти намети слободном тржишту“.³³

Основни смисао глобалистичке либерализације јесте у томе да се, искључивањем државне регулативе, транснационалним корпорацијама омогући монопол на међународном

27 Коста Андрејевић, *Међународна банка за обнову и развој и њена улога у развоју својих чланова*, магистарска теза на Факултету политичких наука у Београду, 1971, стр. 79 и 153.

28 Чомски, навод Цереми Фокса, цитирани рад, стр. 45.

29 *Глобализација* (Тони Кларк), СЛЮ, исто, стр. 294.

30 Цереми Фокс, цитирани рад, стр. 48.

31 Веселин Драшковић, цитирани рад, стр. 229.

32 *Глобализација* (Ричард О' Брајен, навод Ричарда Барнета и Џона Каване), СЛЮ, исто, стр. 377.

33 Цереми Фокс, цитирани рад, стр. 27.

тржишту. „Зна се да је либерализација у ствари захтев Запада према осталом свету“³⁴ и да су „западне земље подржавале либерализацију трговине за оне производе које су извозиле, али су у исто време наставиле да штите оне секторе у којима би конкуренција из земаља у развоју могла угрозити њихове привреде...Проповедале су – и наметнуле – отварање тржишта за своје индустријске производе у земљама у развоју“, а „и даље су држале своја тржишта затвореним за производе из земаља у развоју као што су текстилни и пољопривредни производи“.³⁵

Глобалистичка либерализација у ствари треба да омогући потпуно слободно кретање централизованог планетарног капитала без икаквих граница и ограничења од стране локалних, националних и било којих интереса. По глобалистичким тежњама на рушевинама националних држава треба да изникне унитарна планетарна држава што је немогуће остварити без неке принуде која би се и даље задржала као средство владања друштвом. Тако би, према глобалистичким предвиђањима, „на тлу космополитске заједнице, нације-државе временом „одумрле“, али тиме се не жели рећи да би државе и националне заједнице постале сувишне“.³⁶

Планетаризацијом токова друштвене репродукције, национална држава све више губи на значају. „Државне границе све више постају пропустљиве. Владе су, у приличној мери, изгубиле способност да контролишу ток новца у, и изван својих земаља и све им је теже да контролишу токове идеја, технологије, добара и људи“,³⁷ што упућује на закључак да је „у процесу економско-политичке глобализације“ неминовно „изумирање националне државе и парламента, као и измицање центра моћи ван домашаја индивидуалних гласача“.³⁸ Све више се „приближавамо планетарној ери када више неће

34 Санкције – узроци, легитимитет, легалитет и последице, зборник, САНУ, Београд, 1994, стр. 89.

35 Цозеф Е. Стиглиц, цитирани рад, стр. 74. и 254.

36 Дејвид Хелд, *Демократија и глобални поредак*, „Филип Вишњић“, Београд, 1997, стр. 271.

37 Семјуел П. Хантингтон, цитирани рад, стр. 36.

38 Родни Еткинсон, *Зачарани европски круг*, Светови, Нови Сад, 1997, стр. 39.

бити нација и када ће на целој земљи владати један поредак, и једна влада, и једно административно тело“.³⁹

Уплетена у мрежу глобализације, национална држава се нашла у позицији да саму себе развлашћује и укида. „Модерна држава је све више ухваћена у замку глобалне међуповезаности, прожета је квазинационалним, међувладиним и трансационалним снагама, и у немогућности је да одређује своју судбину... Потпуно је јасан раскорак између формалне власти државе и просторног домаћаја савремених система производње, дистрибуције и размене, који често ограничавају надлежност и ефикасност националних политичких власти“.⁴⁰

Сувереност националних држава све више се ограничава с ограничавањем надлежности. У глобалистичком систему „претварање међународних и националних организација у субјекте међународног права делује субверзивно у односу на систем суверених држава“ и истовремено иде у прилог систему у коме ће „међународно и наднационално тело, или више таквих тела, истиснути суверене државе као главне носиоце права и обавеза“.⁴¹ И зато „појам „сувереност“ у стварности представља формалну аутономију која је продукт имлицитних и експлицитних правила међудржавног система и моћи других држава чланица система“.⁴²

Владавина глобалног поретка је прикривена лажном демократијом.⁴³ „С једне стране, глобални поредак је промотер и гарант демократских политичких форми, људских мањинских права, владавине закона“, а „с друге стране, делује политички недоследно, и не ретко, следећи своје геостратешке интересе, подржава ауторитарне режиме који су кооперативни, питање људских права претвара у проблем реалполитике“.⁴⁴

39 Хол, навод Ralph Epperson, *Нови светски поредак*, Баскет Бам, Београд, 1993, стр. 219.

40 Дејвид Хелд, цитирани рад, стр. 115. и 154.

41 Исто, стр. 112.

42 *Светски капиталистички систем*, ред. Душан Пирец и Миомир Јакшић (Immanuel Wallerstein), исто, стр. 264.

43 Види: Дени Родрик, *Парадокс глобализације – зашто светско тржиште, државе и демократија не иду заједно*, Службени гласник, Београд, 2013.

44 *Лавиринти кризе*, зборник (прир. Слободан Самарџић, Радмила Накарада, Ђуро Ковачевић), Институт за европске студије, Београд, 1998, стр. 38-39.

У току 20. века „војне снаге САД су преко сто пута упадале у земље Латинске Америке и то увек у име демократије и увек би наметнуле војне диктатуре или марионетске владе, које су спасавале новац који је био угрожен. Империјални систем не жели демократске земље; он жели покорене земље“.⁴⁵ У студији Краљевског института за међународно право у Лондону, основано се „закључује да САД вербално подржавају демократију, али истински заступају интересе приватног капиталистичког предузетника“.⁴⁶

Либерална демократија Америке и глобалног поретка, обликованог по узору на америчку демократију, је сушта супротност стварној демократији. По америчком уставу, сваки грађанин САД може постати председник Америке, али објективно не могу сви него само један, и то један од најбогатијих. У исто време, у најбогатијој земљи света „сиромашни су политички невидљиви. Обезвлашћени, они на дну друштва нису кадри да говоре за себе... Највећи број становника друге Америке није у синдикатима, добротворним организацијама и политичким партијама. Они немају своје властите лобисте, они не истичу ниједан законски предлог. Као група они су атомизирани. Они немају лица, они немају гласа“.⁴⁷ Па „ако је демократија „власт народа и за народ“, онда је тешко сматрати демократским наш садашњи политички систем, у којем појединци ограничавају свој допринос управљању над њима самима на то што сваке четврте или пете године гласају за једног кандидата а затим над његовим политичким понашањем до следећих избора немају баш никакву контролу. То је нарочито случај данас, пошто је свет корпорација овладао уметношћу утицаја на исход избора путем масовних и све префињенијих јавних кампања и свуда је националне интересе подредио својим плановима“.⁴⁸

Америка гради глобални поредак по узору на своју либералну демократију изолованих појединаца посвећених само профиту и са циљем да изгради глобални профитерски

45 Едуардо Галеано, *Бити као они – култура мира и неоколонијализам*, Гутенбергова галаксија, Београд, 1996, стр. 103-104.

46 Ноам Чомски, *Шта то (у ствари) хоће Америка*, Институт за политичке студије, Београд, 1994, стр. 22.

47 Мајкл Харингтон, *Друга Америка*, Просвета, Београд, 1965, стр. 13-14.

48 *Глобализација*, (Едвард Голдсмит), Слио, исто, стр. 469.

свет који би имао осећање само за профит. „Либерална демократија америчког типа је као најсавршенија, као остварена утопија наметнута као модел за ксероксирање по свету, а заправо демократија и људска права су роба коју амерички меркантилизам продаје свету попут сваке друге профитабилне робе“.⁴⁹

Тако пројектован американизирани капитализам већ „нагриза припадништво заједници и свуда ствара индивидуализам“.⁵⁰

Светски поредак заснован на либералистичком индивидуализму америчког типа мора се, према замислима његових градитеља, обезбедити моћном и свеprisутном репресивном силом која ће заводити ред по целом свету. Савез нација ће, како Фукујама пише, „морати бити сличнији НАТО-у него Уједињеним Нацијама“, јер би „таква лига била много способнија за насилне акције да би заштитила своју колективну сигурност од претњи које долазе из недемократског дела света“.⁵¹

Диктатура глобалне власти спроводи се преко националних нивоа. То се обезбеђује постављањем марионетских националних влада: или режираним изборима или силом. На тај начин постављене националне власти се „залажу за интензивирање глобализације“, иако то није у националном интересу, и „разлог због којег државе не скрећу са овог пута лежи у томе што се одлуке не доносе демократски нити ради општих интереса. Системом уистину управљају теоретичари економије и политичари на високим положајима који подржавају мултинационалне компаније из сопственог интереса“.⁵²

Глобални поредак не подноси било какве интеграције на демократским принципима које не могу бити под његовом контролом. Тако ни „царство Европске Уније није изграђено уз помоћ демократске дебате и уз одобравање јавности,

49 Жан Бодријар, навод Мише Ђурковића, *Диктатура, нација, глобализација*, Институт за европске Студије – ИЕС, Београд, 2002, стр. 235.

50 Ги Сорман, *Велика транзиција*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, Нови Сад, 1997, стр. 141.

51 Френсис Фукујама, *Крај историје и последњи човек*, ЦИД, Подгорица, Романов, Бања Лука, 2002, стр. 296.

52 *Глобализација* (Volden Belo), Clío, исто, стр. 287.

већ прикривеном манипулацијом државе и од стране снага мондијализма, које никада не би могле то да остваре демократским путем⁵³. Само тако интегрисани, и „шира Европа и проширени НАТО ће добро служити и краткорочним и дугорочним циљевима америчке политике“⁵⁴.

Европска Унија функционише по свим принципима глобалног поретка.⁵⁵ Њени моћници „не желе ни да чују гласове који нуде алтернативу њиховим идејама... те стога нико не допуштају да „мудрост“ државе доведе у питање“, а „Европска комисија и Европски суд правде свакодневно надгаласавају парламенте земаља чланица“⁵⁶.

По глобалистичким принципима делују и међународне организације које су под директном доминацијом Америке и мултинационалних компанија. „Стил деловања ММФ-а искључује грађане из дискусије о споразумима као и обавештење о садржини споразума“. Он „није заинтересован да чује мишљења „земаља клијената“ о таквим темама као што су развојна стратегија и фискална строгост“. У његовом досадашњем раду „постојао је само један рецепт. Алтернативна мишљења нису тражена. Отворена, искрена дискусија је била обесхрабрена – није било места за њу, него за само идеологијом вођен рецепт о политици, и од земаља се очекивало да следе упутства ММФ-а, без коментара“⁵⁷.

Стварне равноправности нема ни на локалном ни на глобалном нивоу. Економске неједнакости надограђују се и социјалним и политичким неједнакостима. Формално прокламована права не само да се не остварују, већ се често и спречавају. Заоштравају се супротности и тиме и неизбежни сукоби глобалистичких и антиглобалистичких снага. Широм света све су учесталији протести против глобализације.

Све су већи отпори глобализацији и у самим западним државама.⁵⁸ „Таласи антиамериканизма разлили су се у скоро

53 Родни Еткинсон, цитирани рад, стр. 13.

54 Збигњев Бжежински, цитирани рад, стр. 185.

55 Види: Снежана Грк, „Србија и Европска Унија - криза после кризе“, *Српска политичка мисао*, бр. 2/2011.

56 Родни Еткинсон, цитирани рад, стр. 137-138 и 9.

57 Џозеф Е. Стиглиц, цитирани рад, стр. 63, 53. и 13/4.

58 Стефан А. Ефтимовски, „Евроскептицизам у државама Европске Уније“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2013.

свим земљама, укључујући и америчке западно-европске савезнике“, а „све чешће су критике америчке стратегије освајања света и у самој тој земљи“. ⁵⁹ У мањини су Американци који су склони предлогу да „као једина преостала суперсила, Америка треба да настави да буде светски лидер у решавању међународних проблема“, а „културне промене у Америци такође могу бити тешко спојиве са постојаним упражњавањем истински империјалне моћи у иностранству“. ⁶⁰

Алтернатива антидемократској глобализацији може бити стварање истинске демократске међународне заједнице засноване на стварној равноправности и слободној комуникацији свих народа и свих грађана света. Али демократска међународна заједница није могућа без истинске демократизације унутар националних заједница.

Истинска демократизација подразумева превазилажење партократије и развијање система непосредне демократије који ће бити у интересу најширих слојева становништва. Политичке партије у садашњем систему вишепартијске парламентарне демократије су се изродиле у заштитнике сопствених интереса, а њихов интерес је да владају. „Какво год да јој је декларативно образложење, партија је организована с једном заједничком сврхом: да се стекне и да се држи политичка власт, да се управља“. ⁶¹ И у системима либералне вишепартијске демократије у суштини влада само једна партија, док остале само опонирају. У Сједињеним Државама „постоји само једна политичка партија, пропословна, „демо-републиканци“, или „у суштини једна политичка партија са двије клике“. ⁶²

Да је вишепартијска парламентарна демократија у кризи говори и „чињеница да се поткопавају и сами темељи представничке владе“ што се види у „постојаном опадању одзива бирача при гласању“, а „показује се и у сталном опадању интересовања, забележеном у свим земљама за функције владе, за питања којима се она бави, за њену политику“. ⁶³ Може се

59 Војислав Мићковић, *Глобализација и нови светски поредак*, Чигоја штампа, Београд, 2001, стр. 183.

60 Збигњев Бжежински, цитирани рад, стр. 196. и 197.

61 Peter F. Drucker, *Посткапиталистичко друштво*, Грмеч, Привредни преглед, Београд, 1995, стр. 158.

62 Ноам Чомски, *Контролисана демократија*, исто, стр. 186.

63 Peter F. Drucker, цитирани рад, стр. 135.

рећи „да је повијесна корисност представничке демократије преживјела“,⁶⁴ те „није ни чудо што народ игнорише парламент и презире народне посланике“.⁶⁵ Решење проблема глобализације све више се тражи у „окретању ка локалном – разбијањем привредних активности на мање сегменте којима је много лакше управљати и који повезују људе који одлучују, било позитивно или негативно“, што „значи везати капитал за једно место и поделити надзор над њим на највећи могући број људи“.⁶⁶ Насупрот глобалној привреди, „требало би тежити стварању мноштва различитих лабаво повезаних привреда заснованих на заједници; којима управљају много мање компаније и које изнад свега (мада не искључиво) подмирују потребе локалних или регионалних тржишта“. И „циљ би требало да буде не привредна глобализација, него баш супротно – привредна локализација“.⁶⁷

У многим локалним заједницама „у САД људи преузимају контролу тако што стварају сопствену валуту“, као „оруђе које може да оживи локалну привреду тако што ће помоћи да богатство остане унутар заједнице и да се не одлива“. У „систему локалне трговинске размене зелени долари постоје само као записи на папиру или у компјутерској бази података. Трансакције се телефоном саопштавају централном координатору и чланови добијају месечне извештаје и редовне листе чланова и њихових услуга“.⁶⁸ Развија се локална индустрија која не загађује околину и локална „пољопривреда са подршком заједнице, која је непосредно, без посредовања трговине повезана са потрошачима“.⁶⁹

На основу привредне локализације ствара се и одговарајућа политичка поларизација. „Полако почиње да се ствара једна нова политичка схема супротстављених партија, у основи двопартијски систем, подељен по ставу према суштинском питању заједнице“. Једна је странка глобалне привреде, а друга странка локалне заједнице. Чланови странке локалне заједнице „јесу власници малих фирми, ранчери и

64 John Naisbitt, *Мегатрендови*, Глобус, Загреб, 1995, стр. 110.

65 Родни Еткинсон, цитирани рад, стр. 63.

66 *Глобализација*, (Дејвид С. Кортен) Слио, исто, стр. 42.

67 Исто (Едвард Голдсмит), стр. 463-464.

68 Исто (Сузан Микер Лоури), стр. 444. и 446.

69 Исто (Вендел Бери, Данијел Имхоф и Едвард Голдсмит), стр. 417, 431. и 479.

повртари; збринути потрошачи; власници малих предузећа и запослених у њима; самостални предузетници; верници и поборници чувања животне средине. Ова партија, у ствари, има само два циља: очување еколошке разноврсности и целовитости, и обнову, на здравим културним и економским принципима локалне привреде и локалних заједница⁷⁰.

Локална привреда и локална самоуправа могли би надвладати глобалистичку привреду путем демократског удруживања самосталних привредника и локалних заједница на свим нивоима а на основу друштвено целисходних и профитабилних развојних програма. Модел повезивања могао би суштински одговорати начину конституисања Међународног задружног савеза, који окупља близу једне милијарде свих задругара на Планети.

У демократској заједници непосредни носилац суверенитета је сам народ, ма на ком нивоу се она организовала. Народни суверенитет се у демократској заједници не може отуђити или ограничити, већ се слободном вољом грађана заједнички остварује.

Уместо парламентарне, савременом друштву је све неопходнија непосредна демократија као неизоставни услов високотехнологизираних друштвених репродукције. Ради одржања самог живота, „грађани морају суделовати у доношењу одлука које утјечу на њихов живот“, због чега је „партиципативна демократија продрла у срж нашег вредносног сустава“⁷¹.

Економску основу политичке демократизације друштва чини демократизација производних односа, која се огледа у ширењу управљања са професионалних управљача на све запослене. Под утицајем нових технологија, до тог преображаја најпре долази у великим акционарским корпорацијама, чиме се повећава њихова ефикасност и конкурентност. „Јапански радници су, окупљени у мале, децентрализоване радне групе, сами одлучивали о начину рада и те су одлуке за руководиоце биле светиња... Јапанске твртке карактеризира доживотно запошљавање, заједничко одлучивање и колективна одговорност“⁷².

70 Исто (Вендел Бери), стр. 412. и 414.

71 John Naisbitt, цитирани рад, стр. 167.

72 Исто, стр. 199. и 211.

Без демократизације својинских односа не може бити ни истинске демократизације државних и националних заједница која једина може уздрмати темеље глобалистичког поретка. Суштинска демократизација својинских односа подразумева да сваки запослени (и у развијеним и у неразвијеним земљама) зарађује према свом доприносу новоствореној вредности, да самостално управља својом пословном јединицом, али и да сразмерно свом доприносу равноправно партиципира у располагању целокупном заједничком имовином и управљању целом корпорацијом.

Ширење акционарства и демократизација својинских односа се највише сузбијају у транзиционим земљама где се уместо акционарских и задружних организација подстиче оснивање ситних инокосних предузећа, чиме се глобалистичке силе обезбеђују од јаче конкуренције. „Широм света, врло је мало нових инвестиција финансирано повећањем новог акцијског капитала“.⁷³

Највиши степен демократизације својинских односа представља задружна својина која је истовремено и индивидуално и заједничко власништво задругара а стиче се еквивалентном расподелом новостворене вредности према доприносу живим и опредмећеним радом. Уколико се акционарско друштво шири и на присвајање живим радом, оно се у суштини изједначава са задружним власништвом а акционарство се трансформише у изворно задругарство.⁷⁴

Својина и присвајање ће, међутим, све више губити на значају јер знање постаје главни привредни ресурс, а оно се не може присвајати и отуђивати. А „у организацији заснованој на знању сви припадници морају бити у стању да управљају властитим радом, да га контролишу. Захтева се, другим речима да сви припадници поступају као одговорни доносиоци одлука», те да „сваки члан мора да види себе као директора“.⁷⁵ Зато већ „почињемо напуштати хијерархије“, засноване на монополизираном власништву, „које су добро функционирале у централизованој, индустријској ери“ и „за-

73 Џозеф Ф. Стиглиц, цитирани рад, стр. 138.

74 Види: Драган Марковић, „Развој својинских односа у функцији демократизације политичких институција, *Српска политичка мисао*, 2/2011.

75 Peter F. Drucker, цитирани рад, стр. 110. и 111.

мијењујемо их новим обрасцем организирања и комуницирања – мрежама“.⁷⁶

Непосредна демократија подразумева непосредно учешће свих заинтересованих грађана у доношењу за све обавезујућих одлука. „Свако одрасло лице потчињено њеној владавини и њеним законима мора се сматрати квалификованим да буде члан демоса и субјектом неограниченог права на то својство. Обавезујуће одлуке треба да доносе само лица која су тим одлукама подвргнута“, а „у одлучујућој фази доношења колективних одлука сваки грађанин мора добити подједнаку могућност да изрази своје мишљење које ће се узети у обзир на исти начин као и мишљење сваког другог грађанина“.⁷⁷ Савремена друштвена и производна организација „мора да је организација једнаких“ а не „организација „шефа“ и „подређених“, мора „да је устројена као екипа „сарадника““⁷⁸ и „добар владар је онај коме се ни име не зна“.⁷⁹

Где год су увођени облици непосредне демократије имали су завидне ефекте. „Вашингтон је током шестдесетих и седамдесетих година друштвене тешкоће настојао ријешити „одозго“ и једнообразно и тим је само погоршао стање; но локалне су заједнице успјешно налазиле нова рјешења“.⁸⁰ Зато „моћ поступно, али сигурно прелази с изабраних заступника на бираче који својим гласовима, односно изравним изјашњавањем путем локалних иницијатива и референдума одлучују о одређеном смјеру дјеловања“. И док „национални политички избори побуђују све мањи интерес, расте број људи који гласају за локалне иницијативе или референдуме – у неким је подручјима износио чак 75 до 80%“.⁸¹

Као претпоставка суштинске демократизације, упоредо са глобалном централизацијом врши се локална децентрализација власти. У САД „стварна политичка моћ с Конгреса и председника прелази на државе, градове, насеља и суседства... Државе су постале неовисније и самосвојније у односу на федералну владу, особито спрам федералних законодав-

76 John Naisbitt, цитирани рад, стр. 257.

77 Роберт Дал, цитирани рад, стр. 202.

78 Peter F. Drucker, цитирани рад, стр. 61.

79 Лао Це, навод Гија Сормана, цитирани рад, стр. 5.

80 John Naisbitt, цитирани рад, стр. 125.

81 Исто, стр. 170. и 110.

них служби“.⁸² Слични процеси децентрализације одвијају се и у другим развијеним државама, док се у неразвијеним земљама под притиском глобалних сила политичка власт централизује да би била подложнија њиховом утицају.

Све више се шири самоиницијативно ангажовање грађана у задовољавању заједничких потреба путем невладиних организација, неформалних група, петиција. „Због слабости влада света у развоју, невладине организације и групе за развој постају све утицајније...Процењује се да невладине организације чије је седиште у богатим земљама дистрибуирају земљама у развоју око 6,4 милијарде долара“. Насупрот неформалном груписању у борби за себичне профитерске интересе,⁸³ све више се шири неформално груписање у борби за општедруштвене и општечовечанске интересе. Неформалним груписањем надомешта се и одсуство политичких странака на планетарном нивоу, које уосталом и на националном нивоу „постоје још само формално“.⁸⁴ За разлику од странака, које су преокупиране сопственим интересима, неформалне групе изражавају аутентичне интересе својих групација и залажу се за њихово остваривање, због чега су оне прави весници непосредне демократије.

У борби за праведније међународне односе обесправљени народи и грађани се морају и неформално и формално повезивати, и са својим иницијативама и захтевима излазити на међународну сцену. Космополитски модел демократије који препоручује Дејвид Хелд, „предвиђа могућност увођења општег референдума у више нација-држава истовремено – у случајевима када је настао сукоб између различитих приоритета који се односе на примену демократских права или на различите сврхе јавних издатака; успостављање једне независне скупштине демократских народа коју они непосредно бирају и која им је одговорна“.⁸⁵

На тај начин локална самоуправа се може интегрисати и прерасти у планетарну самоуправу, кроз коју ће цело

82 Исто, стр. 109.

83 „Америка је успоставила *de facto* светску владу која дејствује углавном у тајности, подрива и игнорише законито изабрана тела као што су Међународни суд и ОУН“. (Цереми Фокс, цитирани рад, стр. 48.)

84 John Naisbitt, цитирани рад, стр. 169.

85 Дејвид Хелд, цитирани рад, стр. 316, 317.

човечанство одлучивати о сопственој судбини, па и о планетарним основама локалне самоуправе. Тиме ће се искључити могућност да о судбоносним питањима човечанства, руководећи се неким профитерским интересима одлучују повлашћени појединци, странке или групације.

Литература

- Бжежински, Збигњев, *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 1999.
- Вулетић, Владимир, „Економска глобализација и национална држава“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2013.
- Глобализација*, зборник, Слио, Београд, 2003.
- Голубовић, Загорка: *Демократија и глобализација; свођење рачуна*, Службени гласник, Београд, 2007.
- Грк, Снежана, „Србија и Европска Унија – криза после кризе“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2011.
- Диктатура, нација, глобализација*, Институт за европске студије – ИЕС, Београд, 2002.
- Драшковећ, Веселин: *Контрасти глобализације*, Економика, Београд, Факултет за поморство, Котор, 2002.
- Друкер, Петер Ф.: *Посткапиталистичко друштво*, Грмеч, Привредни преглед, Београд, 1995.
- Erpperson, Ralph: *Нови светски поредак*, Basket Van, Београд, 1993.
- Еткинсон, Родни: *Зачарани европски круг*, Светови, Нови Сад, 1997.
- Ефтимовски, Стефан А., „Евроскептицизам у државама Европске Уније“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2013.
- Марковић, Драган: *Локална самоуправа – перспективе у условима глобализације*, Институт за политичке студије, Београд, 2007.
- Марковић, Драган, „Развој својинских односа у функцији демократизације политичких институција,

- Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2011.
- Мићовић, Војислав: *Глобализација и нови светски поредак*, Чигоја штампа, Београд, 2001.
- Родрик, Дени: *Парадокс глобализације – зашто светско тржиште, државе и демократија не иду заједно*, Службени гласник, Београд, 2013.
- Стиглић, Џозеф Е.: *Противречности глобализације, СВМ-х*, Београд, 2002.
- Фокс, Цереми: *Чомски и глобализација*, Esotheria, Београд, 2003.
- Фукујама, Френсис: *Крај историје и последњи човек*, ЦИД, Подгорица, Романов, Бања Лука, 2002.
- Harvey, David: *From Fordism to flexible accumulation in the conditions of Postmodernity*, Blackwell, Cambridge, 1996.
- Хелд, Дејвид: *Демократија и глобални поредак*, „Филип Вишњић“, Београд, 1997.

Dragan Markovic

*PERSPECTIVES OF LOCAL
SELF-GOVERNMENT
IN THE PROCESS OF GLOBALIZATION*

Resume

Metropolises try to attach undeveloped countries to themselves and integrate them into global system. The most powerful countries directly or using corporations control entire world. Centralistic and global tendencies are spread from are spread from national up to planet level.

National state is losing its importance by globalization of social reproduction. Being in the net of globalization, national state is in position to cancel itself. Global order is not for any kinds of integration on democratic principles, which cannot be controlled. There is not real equality not on the local nor on local

levels. Economic inequality is spread by social and political inequality. Formally proclaimed rights are not protected.

Alternative to antidemocratic globalization might be establishment of true international democratic community based on real equality and free communication of all nations and all residents of the world. But international democratic community is not possible without real democratization within national communities. Real democratization means development of direct democracy system, which is in interest of most people on our Planet.

Local industry could prevail global industry by uniting independent industrialists and local communities on all levels on the basis of profitable development programs.

Instead of parliament democracy, contemporary society needs direct democracy as condition of high-tech social reproduction.

Direct democracy means adoption of all decisions by all citizens.

In the fight for more fair international relations nations and individuals without rights should connect in formal or informal way and show up on international scene with their own initiatives. In that way local governments can integrate and grow into global government in which all members of human kind could solve problems of their faith, including global basis of local governments.

Keywords: local self-government, globalization, decentralization, democratization, democratic capacities.